

**Centrum pro výzkum veřejného mínění
Sociologický ústav AV ČR**

Jilská 1, Praha 1

Tel./fax: 286 840 129

E-mail: cervenka@soc.cas.cz

Prestiž povolání

Technické parametry

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost 2004; 04-11</i>
<i>Otázky:</i>	<i>EU.104</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>8. – 15. 11. 2004</i>
<i>Počet respondentů:</i>	<i>1027</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>kvótní výběr</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>3. ledna 2005</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Jan Červenka</i>

Centrum pro výzkum veřejného mínění se v rámci listopadového šetření výzkumu Naše společnost 2004 zaměřilo mj. i na problematiku prestiže různých profesí. Výzkumy na toto téma mají v našich kontinuálních šetřeních poměrně dlouhou tradici, i když tentokrát se výběr profesí, ke kterým se respondenti výzkumu vyjadřovali, poněkud lišil od toho, který byl opakovaně používán v minulých letech a který postupem času díky vývoji pracovního trhu částečně zastaral. Především z tohoto důvodu jsme přistoupili k jeho modifikaci, která však zároveň do značné míry problematizuje možnost přímého srovnání aktuálních výsledků s dřívějšími výzkumy.

Všem respondentům byl předložen seznam 26 vybraných profesí (viz tabulku 1) s následující instrukcí: „Na seznamu jsou uvedena některá povolání. Vyberte povolání, jehož si vážíte nejvíce, a dejte mu 99 bodů. Pak vyberte takové, jehož si vážíte nejméně, a obodujte je číslem 01. Poté postupujte odshora dolů a všem zbývajícím přiřadte body od 02 do 98 podle osobního uvážení.“

Výsledky v tabulce 1, které ukazují průměrné bodové hodnocení jednotlivých profesí zařazených do výzkumu, poměrně jednoznačně dokládají zcela výsadní pozici lékařů, kteří se těší vysoké prestiži u naprosté většiny občanů. 41 % respondentů lékaře umístilo na samotný vrchol celého žebříčku s 99 body, dalších 35 % pak povolání lékaře přiřadilo hodnotu v rozmezí 90 až 98 bodů. Lékařská profese tak velmi výrazně z hlediska prestiže překonala ostatní vysoce oceňovaná a kvalifikačně náročná povolání, která rovněž obsahují určitý étos, mají charakter služby společnosti a bývají občas vnímána spíše jako poslání než jako způsob obživy, což platí o profesi vědce či vysokoškolského pedagoga, které z vybraných povolání skončily v těsném sledu na druhém a třetím místě. Za nimi pak s určitým odstupem, který může odrážet mj. i rozdíl v kvalifikační náročnosti a s ní spojené výlučnosti obou předchozích profesí, zaujalo čtvrté místo žebříčku svým charakterem podobné povolání učitele základní školy.

K relativně dobře hodnoceným profesím, jejichž průměrné bodové hodnocení se pohybovalo vysoko nad středem užité škály, patřila povolání programátora či projektanta, která vyžadují značné speciální odborné znalosti a která s sebou

přinášejí vedle vesměs nadprůměrných příjmů i možnost samostatného kreativního rozhodování. Podobným způsobem byla hodnocena i profese soudce, která má nejen vysoké odborné, ale i morální nároky a která je spolu s finančním ohodnocením spojena i s formálním postavením a mocí ve společnosti. Společně s funkcí starosty, která byla v průměru řazena jen o málo níže, se tak povolání soudce stalo nejprestižnější profesí reprezentující v našem výzkumu státní moc a její aparát. V porovnání s tím se funkce ministra jak z pohledu umístění mezi ostatními profesemi (13. místo z 26), tak i z pohledu bodového průměru v rámci užité škály (53,8 bodu) zařadila prakticky ve středu, a funkce poslance byla hodnocena s takovým despektem, že nižší prestiž měla už jen profese uklízečky. V tomto hodnocení se odráží obecně negativní postoj k politice a trvale nízká důvěra k zákonodárnému sboru. Až ve druhé polovině z hlediska umístění i použité škály skončila také profese policisty nebo vojáka z povolání.

K relativně prestižnějším profesím z pohledu české veřejnosti se kromě již uvedených připojilo ještě i povolání manažera a poněkud překvapivě i soukromého zemědělce, zřetelně, i když ne vysoko nad hranici 50 bodů se dostali ještě i profesionální sportovci, novináři, již zmiňovaní ministři a účetní. Prakticky do středu škály se zanedbatelnými rozdíly dotázaní v průměru zařadili majitele malých obchodů, truhláře, opraváře elektrospotřebičů a bankovní úředníky.

Soustružníci, kteří společně s truhláři nebo opraváři elektrospotřebičů zastupovali kvalifikované dělnické profese, se v průměru dostali spolu s policisty těsně pod hranici samotného středu, až za ně pak odpovědi respondentů zařadily povolání kněze. Poměrně nízká prestiž duchovních je zjevně důsledkem vysoké úrovně sekularizace a nepříliš dobrého renomé zejména římskokatolické církve u české veřejnosti. Hodnocení kněží ze strany katolických věřících bylo přitom výrazně lepší a v průměru dosahovalo 63,4 bodu. Až za vojáky z povolání, ale ještě před poslance se dostali sekretářky a prodavači.

Tabulka 1: Prestiž povolání (průměrné bodové hodnocení)

Poř.	Profese	Průměrné hodnocení
1.	lékař	89,5
2.	vědec	80,7
3.	učitel na vysoké škole	78,5
4.	učitel na základní škole	71,3
5.	programátor	66,3
6.	soudce	64,8
7.	projektant	64,1
8.	starosta	60,1
9.	manažer	59,4
10.	soukromý zemědělec	59,1
11.	profesionální sportovec	56,1
12.	novinář	54,4
13.	ministr	53,8
14.	účetní	53,5
15.	majitel malého obchodu	51,2
16.	truhlář	50,8
17.	opravář elektrospotřebičů	50,2
18.	bankovní úředník	50,2
19.	soustružník	47,7
20.	policista	47,6
21.	kněz	46,1
22.	voják z povolání	44,8
23.	sekretářka	43,7
24.	prodavač	42,8
25.	poslanec	39,9
26.	uklízečka	29,4

Abychom mohli celkové výsledky z takto rozsáhlé baterie trochu utřídit, pokusili jsme se data prozkoumat prostřednictvím faktorové analýzy, která odhalila 6 významných faktorů¹, na jejichž tvorbě se vesměs podílely položky týkající se buď charakterově příbuzných profesí, nebo položek, kde jednotlivá povolání spojuje nějaká vlastnost nebo vnější okolnost představující jakýsi společný jmenovatel.

Za prvním faktorem stojí početná skupina běžných profesí, které spojuje více či méně převažující manuální a rutinní charakter vykonávané práce. Velmi silně se na tomto faktoru podílely položky jako truhlář, soustružník, prodavač, uklízečka, opravář elektrospotřebičů nebo soukromý zemědělec, ale podstatným způsobem se do něj promítaly i profese jako majitel malého obchodu, účetní či sekretářka. Jak ukázala podrobnější analýza, tento faktor mírně koreluje s věkem a s politickou orientací dotázaných. Hodnocení prestiže profesí s manuálním a rutinním charakterem je přitom většinou poněkud horší mezi mladými lidmi a v pravé části politického spektra.

Druhý faktor v sobě obsáhl především položky, které představují jakýsi moderní ideál vlastní profesní dráhy pro zejména mladší část současné české populace. Za tímto faktorem v daném souboru vybraných povolání stojí profese jako programátor, manažer či profesionální sportovec, v menší míře pak i účetní, projektant či sekretářka. Tento faktor poměrně výrazně koreluje právě s věkem.

Třetí faktor vesměs tvořily položky představující kvalifikačně náročné duševní profese, přičemž největší váhu zde mělo hodnocení prestiže učitele na vysoké i základní škole, lékaře, vědce a v menším měřítku i projektanta či programátora. Třetí faktor vcelku pochopitelně zřetelně koreloval s úrovní dosaženého vzdělání respondenta, z hlediska věku se v tomto faktoru projevuje rozdíl mezi dospělými a nejmladší skupinou respondentů ve věku 15 až 19 let, jejíž priority a kritéria v pohledu na prestiž povolání se od ostatních věkových skupin poněkud liší.

Čtvrtý faktor sdružuje položky, které souvisejí se státní mocí a jejím aparátem. Do samotného faktoru se promítlo výrazně vnímání prestiže policistů, vojáků z povolání, ministrů, soudců i poslanců. Relativně slabší, i když stále nezanedbatelný podíl na tvorbě tohoto faktoru mělo i hodnocení prestiže spojené s výkonem funkce starosty. Další analýza ukázala, že tento faktor vykazuje poměrně silnou korelaci se subjektivním hodnocením současné politické situace a s důvěrou k vládě, Poslanecké sněmovně či obecnímu zastupitelstvu.

Ve formování pátého faktoru se projevil vliv postoje k povoláním, která svým způsobem, byť v dílčích případech dosti odlišným, reprezentují politickou, sociální a ekonomickou transformaci 90. let a obranu jí vytvořených poměrů. K těmto povoláním patří v rámci do výzkumu zařazených profesí novináři, bankovní úředníci a majitelé malých obchodů, v menší míře se do tohoto faktoru promítaly i postoje k manažerům či vysokoškolským učitelům. O tom, že pátý faktor zřejmě odráží vliv postoje k transformaci, svědčí skutečnost, že opět poměrně výrazně koreluje s politickou orientací a politickými preferencemi dotázaných.

Za posledním, šestým faktorem, na kterém se významně podílely položky kněz, starosta, ministr a poslanec, se velmi zřetelně rýsuje vliv vztahu k autoritám. Zejména konzervativně založení lidé, k nimž v našem kontextu patří především věřící katolíci, potažmo stoupenci KDU-ČSL, mají autority v úctě a povoláním, které takový prvek autority obsahují, přisuzují oproti jiným relativně vyšší

¹ Celková míra vyčerpané variance činila 59,2 %. Na první faktor v rotovaném řešení připadalo 17,0 % vyčerpané variance, na druhý 10,0 %, na třetí 9,7 %, na čtvrtý 9,1 %, na pátý 6,8 % a na šestý 6,5 %. Pro rotaci byla použita metoda varimax.

prestiž. Analýza šestého faktoru takový předpoklad plně potvrdila. Vedle výrazných rozdílů z konfesijního hlediska a rozdílů z pohledu stranických preferencí se u šestého faktoru dále objevily difference podle věku, které ovšem zřejmě souvisejí s tím, že starší lidé jsou religiózně založeni častěji než mladí. Statisticky podstatný rozdíl se u šestého faktoru projevil také z hlediska pohlaví. I ten jde alespoň zčásti na vrub okolnosti, že věřících žen je více než věřících mužů, ovšem difference z hlediska pohlaví se objevila i v případě, že v potaz byli vzati pouze respondenti hlásící se k římskokatolické církvi.